

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/upamietnianie/dekomunizacja/zmiany-nazw-ulic/nazwy-ulic/nazwy-do-zmiany/38478,ul-Zubrzyckiego-Franciszka.html>
01.04.2026, 14:23

ul. Zubrzyckiego Franciszka

*W ocenie Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu nazwa powyższa **powinna zostać zmieniona** jako wypełniająca normę art. 1 Ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej (Dz.U. RP z 2016 r. poz. 744).*

Franciszek Zubrzycki (1915-1942) ps. „Mały Franek” - działacz konspiracji stalinowskiej w II RP, w czasie wojny członek komunistycznej Polskiej Partii Robotniczej i Gwardii Ludowej, dowódca grupy zbrojnej GL, wykreowany przez propagandę PRL na pierwszego dowódcę „oddziału partyzanckiego”.

Urodził się w 1915 r. w Radomiu. Przed wojną, w czasie studiów na Politechnice Warszawskiej wstąpił do Organizacji Młodzieży Socjalistycznej „Życie”, która pozostawała pod wpływami Komunistycznej Partii Polski, będącej narzędziem polityki J. Stalina wobec Polski. Następnie został członkiem Komunistycznego Związku Młodzieży Polskiej – młodzieżowej organizacji KPP. Za działalność przeciw Rzeczypospolitej Polskiej był dwukrotnie osadzony w więzieniu.

Wydostał się na wolność w dniach najazdu niemieckiego na Polskę we wrześniu 1939 r. Po pobycie na robotach w Prusach Wschodnich znalazł się w niemieckim obozie koncentracyjnym w Działdowie.

Po udanej ucieczce z obozu przystąpił do stalinowskiej organizacji konspiracyjnej pod nazwą Związek Walki Wyzwoleńczej (ZWW), utworzonej po ataku Niemiec na ZSRS. Organizacja ta, gloryfikując Stalina i Armię Czerwoną (jako walczącą o wolność „wszystkich narodów podbitych przez Hitlera”) nawoływała – zgodnie z ówczesnymi hasłami sowieckimi – do natychmiastowej walki zbrojnej.

Podobnie jak inni członkowie ZWW, w styczniu 1942 roku Zubrzycki formalnie znalazł się w Polskiej Partii Robotniczej, tworzonej w myśl instrukcji Stalina przez przerzuconą na ziemie polskie drogą lotniczą z Moskwy specjalną grupę Marcelego Nowotki.

W maju 1942 r. został wyznaczony – pod pseudonimem „Mały Franek” – na dowódcę grupy młodych komunistów, którzy mieli wykonać „akcje bojowe”. W założeniu miały one przez komunistyczną propagandę zostać nagłośnione jako pierwsze akcje komunistycznej struktury zbrojnej stworzonej przy PPR – Gwardii Ludowej (GL). Mimo że grupa Zubrzyckiego w ciągu kilku dni przebywania w lasach piotrkowskich nie wykonała żadnych istotnych działań przeciw Niemcom i powróciła do Warszawy, nagłośniono to w komunistycznej prasie konspiracyjnej jako „wyjście w pole” pierwszego „oddziału

partyzanckiego” GL. Dla wzmocnienia efektu propagandowego ogłoszono, że grupa Zubrzyckiego to oddział partyzancki „im. Stefana Czarnieckiego”.

W czerwcu 1942 r. akcję ponowiono – tym razem pod osobistym dowództwem wyznaczonego na dowódcę GL Bolesława Mołojca – byłego żołnierza Brygad Międzynarodowych w Hiszpanii.

9 czerwca 1942 r. w nadleśnictwie Meszcze (pow. Piotrków) oddział „Małego Franka” dokonał napadu na polską leśniczówkę i na leśniczego Jeremiego Kozłowskiego (żołnierza AK), któremu zabrano dubeltówkę i 5 tys. złotych. Niedługo potem, nad ranem, w lasach pod wsią Polichno, 6 km od Meszcz, grupa Zubrzyckiego uległa rozproszeniu w wyniku strzelaniny po napotkaniu grupy niemieckich żandarmów. Faktycznie grupa ta przestała istnieć.

W lipcu 1943 r. Zubrzyckiego ogłoszono dowódcą w znacznym stopniu istniejącego tylko formalnie „okręgu częstochowsko-piotrkowskiego GL”. Wkrótce potem, 6 sierpnia 1942 roku, Zubrzycki został aresztowany przez Niemców na dworcu kolejowym w Tomaszowie Mazowieckim i zginął podczas próby ucieczki.

W okresie PRL budowano legendę Zubrzyckiego jako „dowódcy pierwszego oddziału partyzanckiego”, przy przemilczaniu rzeczywistego charakteru stalinowskiej konspiracji i faktycznego wymiaru działań jego grupy.

(mkkr)